

oud-paganistische overleggingen. Alleen hygienisch insicht kan hier leiddraad zijn. Zelfs wat men beweerd heeft, dat onze tanden en onze overige verteringsorganen niet conform waren aan die van vleeschetende, maar veel meer gelijksoortig met die der grasetende dieren geeft hier geen bevestiging. Geen onzer ontkenst toch, dat in het Paradijs den menschen alleen de plantaardige spijze was toegewezen; maar hieruit volgt niet, dat wat wet en regel was in het Paradijs, thans nog regel en wet zou zijn, nu we uit het Paradijs zijn verdreven. Veeleer blijkt uit het Paradijsverhaal het tegendeel. In de bedekking van de schaamtende menschen met het dierenvel lag vanzelf uitgesproken, dat het dier van nu voortaan ter beschikking van den menschen stond, en in zooverre kan men zelfs zeggen, dat reeds hier de offerande werd ingeluid. Abel bracht dan ook terstond daarna het eerste dieroffer, en heel de Schrift door is Abel hierin de verkoonde Gods.

Vanzelf zal al wie bij Gods Woord leeft verstaan, dat hij geen dier mishandelen mag. Nodeloos een dier leed te doen, stelt veeleer schuld voor God. In zoover onze dieren vrienden er dus voor jiveren, dat de wreedheid en onbarmhartigheid ook ten opzichte van de dieren wordt tegengegaan, staan we geheel aan hun zijde. Ook het dier moet kunnen ontwaren, dat we menschen zijn, en reeds bij onze kinderen hebben we dit besef aan te kweeken. De geheel andere vraag echter, of het slachten van een dier, en het ons voeden met zijn vleesch, ons geoorloofd is, wordt voor ons niet beslist door weekelijke dierenlede, maar door het gezag van Hem, die het dier geschapen heeft, en dit gezag verbiedt het vleeschgebruik allerminst, ook al wraakt het in harde taal en zeer gestrengelijk alle gebrek aan medegevoel met het dier in de bejegening die wij 't aandoen. Toch kan dit gehele vraagstuk hier ter zijde worden gelaten. In het vraagstuk dat ons thans bezighoudt, komt 't eeniglijk aan op het lijden van het dier in verband met het Recht Gods, met onzen val en met de ontreding van geheel de Schepping door het optreden van het demonische leven. Het gaat toch niet aan, ons tot onze aarde en tot wat de mensch misdeed te bepalen, waar de apostel van een zuchten en een vrijgemaakt worden van heel het schepsel gewaagt, en waar het dier demonisch dienst doet om den val den menschen in het Paradijs te bewerken.

Dr. A. K.

„Mitgaders hunne kinderen na hen“.

En Ik zal hun eenen hart en eenen weg geven, om Mij te vrezen alle de dagen, hun ten goede, mitgaders hunnen kinderen na hen.

Jeremia 32 : 39.

Voor den bouw van den heiligen Tempel is het niet genoeg, dat de thans levende geloovigen de hun verleende gaven en talenten ter eere van hun Koning besteden; maar zal de bouw voltooid worden, dan moeten ook de kinderen en kindskinderen van deze geloovigen, na onzen dood, volharder in gelijken dienst.

Voorheen droeg zich dit uit in de Gilde. Er waren voor elken grooten bouw noodig bouwmeesters, timmerlieden, metselaars, opperlieden, leidekkers, schilders, beeldhouwers en wat niet al, en groepsgevijsen vormden dezen elken Gilde. Men verstond daaronder een soort geselschap of vereniging, waartoe eerst de vader en na hem meest ook zijn zoon behoorde. Gilden die er zich op toelieden om elk in haar vak het beste te kunnen leveren. En doordien het vak van zulk een Gilde bijna altoos van vader op zoon overging, kreeg dan heel het geslacht voor dat vak een steeds rijpere geschiktheid. De talenten er voor eriden over, en in opvoeding en opleiding volmaakte zich het ene na het andere geslacht.

Brengt dit nu op den heiligen Tempel en op het Koninkrijk des Heeren over, en ge krijgt een verrassend insicht in het levensproces van het mystieke Lichaam van Christus, dat u anders ontgaat.

Gelijk ons duidelijk bleek, is er ook bij dien heiligen Tempel onderscheid van taak. Men drukt dat wel eens uit door te wijzen op de waterputters en houthouwers in Israël, en dat kan wel ten deele, maar het drukt toch nog niet de geheele zaak als zodanig uit. Neemt ge den bouw van den heiligen Tempel als beeld van de opbouw van Christus Koninkrijk, iets waar de Schrift ons in voorgaakt, dan spreekt 't vanzelf, dat ook bij dien heiligen bouw onderscheidenlijk bouwheeren, bouwlieden, timmerlieden, loodgieters, metselaars, leidekkers en sooveel meer vereischt worden. In verband hiermede vindt ge dan ook onder de geloovigen zeer verschillende en ver uiteenlopende talenten en gaven. De gaven die de één ontving, zijn meer geschikt voor deren, en de gaven die aan anderen werden toebedeeld, voegen zich meer voor dien arbeid. En dan alleen gaat de bouw voorspoedig, zoo een ieder geloovige zijn gaven en talent aanwendt voor dat deel van de gemeenschappelijke taak, waarbij die hem eigenaardige talenten het best uitkomen. Een metselaar is bestial anders dan een leidekker, een schilder heel iets anders dan een loodgieter. Voor elk van die vakken wordt een eigen kunstgave vereischt. En hoe meer nu een ieder op de hem voegende plaats terecht komt en juist datgene tot taak krijgt, waarvoor hij de beste geschiktheid bezit, des te vlottiger gaat heel het werk van de hand.

Met het oog hierop zijn nu ook de geloovigen in een soort geestelijke gilden ingedeeld, niet zoover door menschelijke overleg, noch ook door eigen bedoelen, maar door het verborgen Godsbestel.

Merkt, om dit te verstaan, in de eerste plaats op de erfelijkheid. God de Heere kon even goed elk menschenkind nieuw geschapen hebben, evenals Adam. Doch zoo is 't niet geschied. De vader gewint 't kind en 't kind wordt uit de moeder geboren; en wel zoo geboren, dat in den loop van zulk een geslacht, sekere karakteren en zelfs gelaatsstreken van vader op kind, en van grootvader op kleinkind plegen over te gaan. Daarnaast erft ook moeders aard voort,

en dan weer kruisen beide geslachten zich, maar toch, wie een portrettengeef van eenzelfde familie over een loop van drie eeuwen goed besiet, ontwaart terstond de gelijkheid in grondtrekken. Dit nu maakt, dat de gaven en talenten zich, dank zij die erfelijkheid, in zulk een familie voortplanten, en dat ge, om slechts dit éne te noemen, bij de éne familie in twee, drie achter elkander volgende geslachten meer het gevoelen, bij de tweede meer de verstandelijkheid, bij de derde weer sterker den praktischen zin, ook in het geloofsaan, op den voorgrond ziet treden. Zulke families vormen daardoor een soort gilde van een merkbaar onderscheiden soort geloovigen, en van eeuw tot eeuw plant zich dit alsoo voort. Leefde er nog een Petrus' kind, dat over twintig eeuwen heen toch nog van de familie waaruit de apostel Petrus was, afstamde, ge soudt er Petrus' gloeihte van aard in terugvinden.

Doch nu komt hier een tweede iets bij. In den regel wordt een kind niet alleen uit vader en moeder geboren, maar ook in hun woning opgevoed en opgeleid. In zulk een gezin bestaat uiteraard een bepaalde bekendheid met het vak van den vader, en heerscht gemeenlijk een bijzondere belangstelling voor dat vak. De kinderen zien er alles van, ze hooren er alles van, ze weten er vanzelf meer van dan een ander. Dit nu versterkt hetgeen ze erfelijk reeds met hun geboorte meebrengen. Leef nu de éne geloovige meer in de geloofsaankleed, de andere meer in het napeisen van Gods waarheid, een derde meer in praktisch Christelijken arbeid, dan is het geheel natuurlijk, dat deze onderscheiding ook onder de kinderen doorgaat, en door het wonen in het gezin en door de opvoeding bevestigd wordt. Zoo zijn er ook in het sociale leven kantoorfamilies, predikantenfamilies, onderwijzersfamilies, arbeidersfamilies enz., waarin eenzelfde vak of ambt bijna zonder uitzondering van vader op zoon doorgaat, en wel meest zoo, dat de leden van zulk een geslacht er in den regel de vereischte gaven voor bezitten, zoowel erfelijk als door opvoeding. Natuurlijk gaat dit niet strijk en zet door. De moeder kan, zoo ze een imponerende verschijning is, een tweede type in hetzelfde geslacht brengen, maar in den regel heeft God de Heere 't zoo beschikt, dat het gaat naar wat Jeremia uitdrukt in de woorden: „mitgaders hun kinderen na hen“.

Doch dan is het ook zaak, dat we bij den bouw van den heiligen Tempel dit insien, en er in ons gezinsleven en in de opvoeding op aansturen, en juist hierin schieten sooveel maar al te zeer te kort.

Gemeenlijk toch stelt men zich slechts tweeërlei ten doel. Ten eerste, dat zijn kind zijn bestemming bereike in het maatschappelijk leven, en ten andere, dat 't tot levend geloof kome. En heeft men 't soover gebracht, dat elk van zijn kinderen een eigen plaats in de maatschappij inneemt, en bovendien tot de geloovigen mag gerekend worden, dan houden de meesten het er voor, dat het hoogste doel bereikt is.

En toch is dit verkeerd gezien.

Immers in 't geestelijke is het volstrekt niet voldoende, dat uw kind zalig wordt, maar ook uw kind heeft, evenals gij zelf, soda het tot 't geloof komt, op den seiger te klimmen om mee te metelen aan Gods heiligen Tempel. Het moet in het mystieke Lichaam niet enkel een zegen ontvangen, maar ook zelf als orgaan in dat Lichaam den welstand van dat Lichaam helpen bevorderen. En dit niet als bijzaak, niet als iets dat zich wel vanzelf vinden zal, maar ter dege als een gewichtige en zeer ernstige zaak, waarover niet alleen het kind, maar ook gij, als vader, eens ter verantwoording staat. Altoos op het eenig fundament heeft elk geloovige aan den Tempel te bouwen, hout, kostelijke stenen, goud, silver en wat niet al meer. Maar wat taak ons en ons kind bij dien bouw ook toe kwam, „eens iegelijks werk, zegt de apostel, zal openbaar worden, want de dag zal het verklaren, dewijl het door vuur ontdekt wordt“.

Of men van iemand bij zijn sterven al zeggen kan: „hij was een zeer stout lid van de maatschappij en hij stierf in de hoop des ewigen levens“, dit is niet genoeg. Er komt nog de deere vraag bij. Deze: Waar is het stuk dat hij gebouwd heeft aan den heiligen Tempelmuur? Wat is de functie die hij waarnaam in het mystieke Lichaam des Heeren?

Vanzelf zijt gij deswege voor uw kinderen verantwoordelijk, of gij de uwen ook voor die heilige taak hebt opgelegd. Let wel, niet maar voor een, maar voor die heilige taak. Immers die taak hangt ook voor uw kind af van zijn geestelijken aanleg, van zijn geestelijke gaven en van zijn geestelijk talent, terwijl dit alles bij uw kind dan ook weer samenhangt met wat 't van u geestelijk erft en met wat 't in zijn opvoeding en voorbeeld van u ontving en zag.

Bestudeer daarom uw kinderen toch. Zie wat aard er in schuilt. Niet alleen voor dit leven, en ook niet alleen voor hun eeuwige saligheid, maar ook ter dege voor de taak die ze bij den bouw van den heiligen Tempelmuur hebben te volvoeren. En laat dan wat ze geestelijk van u erven en in uw gezin geestelijk van u ontvingen, hun zulk een scherp ingesneeden karakter geven, dat de geestelijke traditie ook van uw geslacht zich vanzelf in uw kinderen voortplant.

Dr. A. K.

Amsterdam, 15 November 1912.

Het streven van sommige predikanten in de Hervormde Kerk om voor deze Kerk als de „nationale“ of „vaderlandsche“ Kerk de positie op te eischen van de „meest begunstigde Kerk“ is, gelijk, we een vorig maal aantoonde, lijnrecht in strijd met onze Grondwet. De Grondwet toch gaat van het beginsel uit, dat de Overheid gelijke bescherming aan alle Kerkgenootschappen verleent, en gedooft dus niet, dat aan een bepaalde Kerk bijzondere privileges worden geschonken. Wij hebben dus volkomen recht, wanneer we op grond van dit grondwettig beginsel tegen elke bevoorrechtiging van een bepaalde Kerk opkomen.

Natuurlijk betwisten we daarom niemand het recht, om dit beginsel van onze Grondwet af te keuren en het pleit te voeren voor terugkeer naar den toestand onder de Republiek, toen de Overheid al hare gunsten aan één Kerk schonk en de andere slechts als secten tolereerde. Maar wie voor dit standpunt, dat zeker niet het onze is, jiveren wil, moet aansturen op radicale Grondwetsherziening, om deze denkbeelden in de Grondwet opgenomen te zien. Dat zou een eerlijke en loyale strijd wezen, waarbij beginsel tegenover beginsel kon worden gesteld. Aangezien de voorstanders

van dit denkbeeld echter zeer goed weten, dat voor een Grondwetsherziening in hun zin nooit een meerderheid in de Staten-Generaal zou te vinden zijn, trachten ze onder het regime eener Grondwet, die lijnrecht tegen hun beginsel ingaat, toch langs een achterdeur hun doel te bereiken. En dat is niet een loyale en eerlijke strijd, maar een die de gemoederen verbittert en ontstemt.

Die achterdeur is nu Artikel 171 der Grondwet.

Op zichzelf heeft dit artikel niets te maken met een geprivilegieerde positie, die aan een bepaalde Kerk, laat staan aan de Hervormde Kerk, zou geschonken worden. In 1815, toen dit artikel het eerst in de Grondwet werd opgenomen, bestond de Hervormde Kerk nog niet, want ze is eerst in 1816 door Koning Willem I in het leven geroepen. Artikel 171 nu bepaalt alleen, dat de dusver door den Staat uitbetaalde tractementen en pensioenen ook voortaan aan de betrokken Kerkgenootschappen zouden verzekerd blijven, en stelde tegelijk de mogelijkheid open, dat aan de Kerkgenootschappen nieuwe subsidies zouden geschonken worden.

Voorzover nu door dit Artikel aan de Gereformeerde Kerken gegarandeerd werd de uitbetaling van tractementen en pensioenen, zooals die op dat oogenblik werden genoten, school hierin ongetwijfeld de erkenning van een historisch recht. Het is toch volkomen juist, wat Ds. van Eyck van Helsinga uit Beilikum op de onlangs door het Classicaal Bestuur van Leeuwarden uitgeschreven conferentie uitvoerig heeft aangevoerd, dat deze Kerken op grond van de herhaalde en omvangrijke secularisatie van hare goederen door den Staat, recht hadden op een vergoeding, die haar in den vorm van deze tractementen of pensioenen werd uitgekeerd. Of deze tractementen en pensioenen hooger of lager bedrag opleverden dan de rente van het geseculariseerde kapitaal zou bedragen hebben, valt thans moeilijk meer uit te maken en doet aan de zaak zelve ook weinig af. Hoofdzak is voor ons alleen om klaar en helder te doen insien, dat het veel hooger bedrag, dat de Grondwet van 1815 aan de Gereformeerde Kerken garandeerde dan aan de andere Kerkgenootschappen, niet een financiële bevoorrechtiging van de Gereformeerde Kerken was, maar afbetaling van een oude schuld. Wat de andere Kerkgenootschappen ontvingen, was subsidie, vrijwillige bijdrage van den Staat, waarop deze Kerkgenootschappen geen historisch rechtstittel konden doen gelden; de Gereformeerde Kerken daarentegen hadden zulk een rechtstittel wel.

In 1816, toen Koning Willem I deze Gereformeerde Kerken opsmolt in zijn Hervormd Kerkgenootschap, werd dit nieuw gestichte Kerkgenootschap gerekend te zijn de wettige erfgenaam van de vroegere Gereformeerde Kerken en werden daarom aan de predikanten uit dit Kerkgenootschap de genoemde tractementen en pensioenen toegekend. Metterdaad kon de Regeering ook moeilijk anders doen, wat we geven Ds. Van Eyck van Helsinga wederom volmondig toe, dat deze nieuwe organisatie wel den vorm, maar niet het wezen deser Kerken veranderd had en er dus historische continuïteit was. De Gereformeerde Kerken hebben in 1816 niet opgehouden te bestaan, maar ze bleven ook in het Hervormd Kerkgenootschap voortbestaan. En waar het recht op de erfenis der Gereformeerde Kerken door niemand betwist werd, omdat er zich geen andere erfgenaam opdeed, had de Regeering het volste recht, de tractementen en pensioenen, die ze volgens Artikel 171 uitkeeren moest aan, de Gereformeerde Kerken, thans te geven aan de Hervormde Kerk. Ook hierover bestaat over en weer verschil van meening, en niemand onzer denkt er aan, de Regeering hiervan een verwijt te maken of van haar deze gelden terug te eischen, op grond dat ze aan een „andere Kerk“ geschonken zijn, dan waaraan de Grondwet ze toekeende.

Geheel anders daarentegen kwam de zaak te staan, toen in den boezem der Hervormde Kerk scheuring ontstond en eerst in 1836 en daarna in 1886 een deel der Kerken den band met dat in 1816 opgerichte Kerkgenootschap verbrak. Aangezien de Grondwettelijke verplichting was vastgesteld voordat het Kerkgenootschap van 1816 was opgericht, kon nooit worden beweerd met eenigen schijn van recht, dat die uitkeering verboden was aan het al of niet behorende tot het Hervormd Kerkgenootschap. De vraag kon alleen wezen, of deze Kerken, die met het bedoelde genootschap verbraken, daarmede ophielden Gereformeerde Kerken in den historischen zint te zijn. Ook hieromtrent nu kan geen twijfel bestaan, dat de Gereformeerde Kerken, die in 1834 en 1886 den band met het Hervormde Kerkgenootschap verbraken, den wettige voortzetting der aloude Gereformeerde Kerken te beschouwen. Het eigenaardig karakter van een Kerk blijkt toch uit haar Belydenis, waarin ze haar geloof uitspreekt, haar liturgie, waarnaar ze haar eeredienst regelt, en haar herkenning, die over haar organisatie beslist. En de Gereformeerde Kerken uit de Separatie en Doleantie voortgekomen, handhaafden de belydenis der aloude Gereformeerde Kerken, keerden tot haar liturgie terug en namen weer de Kerkenorde aan, die op de laatste wettige Synode der Gereformeerde Kerken was vastgesteld. Ze hadden dus het volste recht zich bij de Regeering aan te dienen als de wettige voortzetting van de aloude Gereformeerde Kerken.

Indien deze actieve Engeland of Schotland was voorgevallen — denk aan het beroemde proces van de Vrije Kerk in Schotland, waarin het Engelsche Hoogerhuis uitspraak deed, en waarbij alle goederen aan die Kerk toegewezen werden, die de oorspronkelijke belydenis het zuiverst vast-

hield — dan zouden zonder eenigen twijfel de inkomsten, door den Staat krachtens Artikel 171 aan de „Gereformeerde Kerken“ verzekerd, door de Regeering aan de in 1834 en 1886 gereconstrueerde Gereformeerde Kerken zijn toegekend. De Regeering in ons land deed daarentegen juist omgekeerd; ze gaf aan deze Gereformeerde Kerken van de erfenis niets, ook niet een enkele cent, en ging voort met het gehele bedrag uit te keeren aan de predikanten van het Hervormd Kerkgenootschap. Ja, nog sterker, terwijl de Regeering jaarlijks tonnen uitgaaf om alle andere Kerkgenootschappen uit 's Lands middelen een subsidie toe te kennen, waarop ze historisch geen aanspraak konden doen gelden, werd zelfs de billijkheid tegenover de Gereformeerde Kerken niet betracht, en werd deze subsidie alleen aan haar, hoewel ze na de Roomsche Kerk het sterkst in aantal zijn, niet geschonken.

Nu wil men van Hervormde zijde wel toegeven, dat dit laatste als te stuitend onrecht niet billijk is. Subsidie mag de Regeering ook aan de Gereformeerde Kerken verstrekken, en Artikel 171 geeft de Regeering daartoe thans reeds de volle vrijheid. Maar de geprivilegieerde positie, die het Hervormd Kerkgenootschap geniet, als de wettige erfgenaam van de aloude Gereformeerde Kerken, moet onaangetaast blijven, en daarom wil men, dat Artikel 171 onveranderd zal blijven bestaan. Een wijziging van Artikel 171 zooals de Grondwetsherzieningscommissie deze voorstelde, zou een ingrijpen zijn in de interne aangelegenheden der Kerk, het uitvoeren van een jus in sacra, dat aan de Regeering niet toekomt, betoogde Ds. van Eyck van Helsinga, want volgens het nieuw voorgestelde artikel erkende de Regeering de plaatselijke zelfstandigheid der gemeente en bleef het tractement haar verzekerd, ook al brak deze gemeente met de in 1816 haar opgelegde organisatie.

Nu is heel de voorstelling, alsof de geprivilegieerde positie der Hervormde Kerk, die geen „subsidie“ maar alleen wat haar rechtens toekam, zou ontvangen, aan Artikel 171 zou hangen, onjuist. Art. 171 is vastgesteld voordat de Hervormde Kerk in haar tegenwoordige gestalte bestond, spreekt van de Hervormde Kerk met geen enkel woord en heeft met deze bevoorrechte positie der Hervormde Kerk rechtstreeks niets te maken. Die bevoorrechte positie berust uitsluitend en alleen op de uitspraak, door de Rechtbanken gedaan bij de processen in 1834 en 1886 gevoerd, en waarbij de toenmalige rechtsheren verklaard hebben, dat de Hervormde Kerk de eenige en wettige erfgenaam was van de aloude Gereformeerde Kerken en dat ieder, die met het Kerkgenootschap brak, daarmede zijn rechtstittel op de goederen deser Kerken verloor. Het is op grond van deze rechterlijke uitspraken, dat de Regeering bij de uitvoering van Artikel 171 ook de tractementen en pensioenen aan de predikanten der Hervormde Kerk en aan hen allen uitkeeren bleef. Maar hieruit volgt dan ook, dat zodra de rechtspraak veranderde en in de toekomst de Hooge Raad bijv. uitsprak, dat een gemeente, die het verband met het Hervormd Kerkgenootschap verbrak, daardoor wat haar wezen betreft niet van karakter veranderde en derhalve het recht op haar naam en goederen behouden bleef, de Regeering kwalijk anders zou kunnen doen dan de tractementen en pensioenen volgens Artikel 171 aan deze gemeente uitkeeren. Ondenkbbaar nu is zulk een ommekeer in de jurisprudentie zeker niet. Men ziet telkens, dat een nieuw opkomende rechtsschool met de vroegere theorieën breekt en de rechtsheren, die onder den invloed van zulk een rechtsschool staan, daarom geheel andere vonnissen wijzen dan hunne voorgangers. Zelfs de Hooge Raad acht zich volstrekt niet gebonden door zijn vroegere beslissingen en kan bij een toekomstig proces over de kerkgoederen wel een geheel ander vonnis wijzen dan vroeger geschied is. Men bedriegt zich dus van Hervormde zijde, wanneer men meent dat het behoud der rijkstractementen aan Artikel 171 hangt, Artikel 171, waarop men als een plechttaak voor de Hervormde Kerk steunt, zou bij een veranderde jurisprudentie juist de oorzaak kunnen worden, dat op tal van plaatsen de Hervormde Kerk geen tractement of pensioen meer kreeg. Het is daarom onjuist, wanneer men van Hervormde zijde meent, dat wij Gereformeerde, bij wijziging van Artikel 171 zulk een belang zouden hebben. Het tegendeel is waar. Onveranderd behoud van Artikel 171 zou in de toekomst voor ons wel eens een zeer groote winst en voor de Hervormde Kerk een zeer groot nadeel kunnen blijken. Indien we voor de wijziging van Artikel 171 hebben gepleit, dan was dat niet uit eigenbelang. Ook onder de vigeur van dit Artikel kan de Regeering ons wel degelijk subsidie schenken. En zodra de Hooge Raad van jurisprudentie ten opzichte der Kerken veranderde, zou Artikel 171 ons het volle Staattractement geven, dat dusver aan de Hervormde Kerk werd uitgekeerd. Voorstanders van wijziging van Artikel 171 waren we alleen, omdat de Regeering daardoor gedwongen werd partij te kiezen in kerkelijke geschillen, te beslissen had, wie ze bij scheiding als de wettige representant der Kerk beschouwde en we dezen last van de Regeering wilden af nemen.

Maar daaruit blijkt dan ook, dat de voorstelling van Ds. Van Eyck van Helsinga alsof de Regeering onder de vigeur van Artikel 171 zich geheel onthouden kan van de bemoeiing met de interne aangelegenheden der Kerken en daarentegen door de voorgestelde wijziging der Staatscommissie tot zulk een ingrijpen in het kerkelijk leven wel zou gedwongen worden, ten eenenmale onjuist is. Het tegendeel is waar. En de Regeering en de Rechtbanken hebben bij de processen in 1836 zeer diep

ingegrepen in de interne aangelegenheden der Kerken en wel degelijk een jus in sacra uitgeoefend. Ze hebben het kenmerk van de Kerk in haar uitwendige organisatie in plaats van in haar belydenis gezocht. Ze hebben het recht der plaatselijke Kerken opgevoerd aan den uitwendigen band van het Genootschap. Ze hebben partij gekozen vóór de opvatting door het Synodale bestuur gehuldigd, en tegen de opvatting van hen, die voor de vrijheid der plaatselijke Kerk opkwamen. En de gevolgen hiervan raakten niet alleen de uitwendige goederen en tractementen, maar gingen veel verder. Want indien de kerkgoederen en tractementen waren toegewezen aan de plaatselijke gemeente, zou de geschiedenis der Afscheiding en Doleantie een geheel ander verloop hebben gehad. Vrees voor verlies van tractement en kerkgoed heeft menigen predikant en ook menige gemeente weerhouden met de Doleantie mee te gaan, die anders uit innerlijke overtuiging met de Hervormde Kerk zouden hebben gebroken. En van Hervormde zijde wist men dit zoo uitnemend goed, dat men daarom voor niets meer vreesde, dan dat de rechtbank nog eenmaal het recht der plaatselijke gemeente op tractement en kerkgoed erkennen zal.

Daarom is heel het betoog van Ds. van Eyck van Helsinga, dat de Regeering door Artikel 171 te wijzigen zich op ongeoorloofde wijze mengt in de innerlijke aangelegenheden der Kerk, onwaar. Want wat Ds. van Eyck van Helsinga wil en bedoelt, is dat de Regeering door Artikel 171 onveranderd te handhaven, ook voortaan, zooveel dit aan haar staat, de opvatting, die Ds. van Eyck van Helsinga en de zijnen hebben van het Kerkverband, officieel als de ware en juiste zalijken en deze opvatting in de Hervormde Kerk met kracht en geweld zal doorvoeren. In plaats dat de Regeering bij den innerlijken strijd tusschen verschillende partijen in de Kerk zich zal onthouden, zal ze aan één partij, en dat wel aan de partij van Ds. van Eyck van Helsinga en de zijnen, gelijk moeten geven en de andere partij van alle goederen en Staatsinkomsten moeten berooven. Natuurlijk niet Ds. van Eyck van Helsinga dit zelf niet zoo in. Verbind door zijn eigen Kerkbegrip, meent hij te goeder trouw, dat hij alleen de ware opvatting van de Kerk heeft en dat ieder, die hiervan afwijkt, een seculier is. Maar voor wie uit dit subjectivisme zich weet vrij te maken en de zaken objectief besiet, kan er wel geen twijfel over bestaan, dat Ds. van Eyck van Helsinga juist van de Regeering eischt, wat hij en volkomen terecht als niet liggende binnen de sfeer van de Regeeringsbevoegdheid beschouwt.

Aan innemiging in de innerlijke aangelegenheden der Kerk kan de Regeering nooit ontkomen, zoolang ze staatstractementen en pensioenen uitkeert. Bij elke scheuring in de Kerk zal ze partij moeten kiezen. Kent ze die tractementen alleen toe aan dengenen, die bij het Genootschap blijven, dan houdt ze kunstmatig het Genootschap in stand. Maar geeft ze omgekeerd die tractementen aan de plaatselijke gemeenten, die met het Genootschap breken, dan erkent ze ook het recht der plaatselijke Kerken tegenover het Genootschap en zal er van het Genootschap niet veel overblijven. Laat men eerlijk zijn en dit onomwonden over en weer erkennen. Dan zal wellicht een betere oplossing kunnen gevonden worden, doordat men ophoudt van den Staat tractementen te vragen. Zodra de Regeering geen tractementen meer uitkeert, kan ze ook niet meer voor de ene of andere richting partij kiezen en houdt elke innemiging met de innerlijke aangelegenheden der Kerken op. Uitkeering van kapitaal aan rechtshoudenden, gelijk de Anti-revolutionaire partij in haar program schreef, schijnt ons daarom nog de beste solutie; de Regeering kan zich dan van het kerkelijk terrein geheel terugtrekken.

Prof. Bouwman verklaart thans in de *Bazuin*, dat hij met de door ons aangehaalde woorden noch Dr. Aalders noch iemand heeft willen krenken; en van verdenken van de eerlijkheid en oprechtheid van Dr. Aalders was geen sprake; gaarne neemt hij aan, dat Dr. Aalders geheel te goeder trouw heeft gehandeld.

Na deze ronde en ridderlijke verklaring zullen we niet twisten over de vraag, of de bedoelde woorden bij een onbevogen lezer niet den indruk konden wekken, dat er heel wat achter de schermen gebeurde, wat het licht niet verdragen kon. We namen terstond aan, dat Prof. Bouwman het niet aldus bedoeld had en verbliden ons hiervan thans de bevestiging te ontvangen. Het misverstand is daardoor geheel uit den weg geruimd.

En niet minder genoeg doen we ons, dat Prof. Bouwman, die onze verklaring omtrent de houding der Vrije Universiteit inzake de benoemingen te Kampen overnam, niet alleen de juistheid van wat we zeiden bevestigde, maar er aan toevoegde, dat ook naar zijn oordeel „de houding door de broeders in Amsterdam in de zaak der benoeming aangenomen geheel correct is geweest“.

Dit getuigenis van een hoogleraar te Kampen bewijst wel afdoende, hoe onjuist het verwijt was, alsof de Vrije Universiteit zich in deze zaak minder fair zou hebben gedragen.

Wanneer *De Wachter* daarentegen met onze verklaring niet tevreden is en naar aanleiding van deze verklaring allerlei vragen stelt, die met de quaestie zelf niets te maken hebben, dan willen we liefst het zwijgen daartoe doen. Indien de redactie nadere inlichtingen wil hebben, kan ze die bij de betrokken personen zelf vragen. Dan zal ze zien, hoe ongegrond het vermoeden is, dat

uit deze vragen a woord onzerzijds over de betrokken vreesen, toch we van van worden.

Voor dat we van voor goed afstapen gegund aan een se dat met derelide staat.

Aan de re de Gereformeerde Kerken Ra

In no. 1818 van verwijt, alsof de Vrije voor de Toeelologische Kerken gedane ben rol zou hebben gespeeld.

Ik vertrouw mij n meê doelt op een wiens woorden doo bracht met twee in aan welke *De Stan* verleende

Maar is het wel i ter verklaring van D Hooser deze oc heb ik toch geen i dat zij zou slaan op Immers kwam dan klaard heb, alleen v de tweeterlij opleidin der Kerken, en gaf voor mijn optreden verantwoordelijkheid

En zou Ds. Sikk zeggen, dat aan een slaan, en de gehele weest den toestand maken aan voorn Universiteit, die als school?

Zoolang Ds. Sikk klaart, moet ik v hechten.

Maar wat zou critiek betekenen? Aan mij staat he geven. Ook son ik i Met dank voor d

Amsterdam, 12 N

Met opzet is, w Universiteit ingeb door ons geen naa van persoonlijkli vermijden. Nu Pro blad aanduidt, het erkennen, dat m blad door ons be niet alleen.

Minder juist da dat wat we op he sluitend betrekkin Prof. Fabius in D brieven. Onze ops versiteit natuurlij gesteld worden vo lecraren schrift, om slechts dit ee evenzeer op wat schreven.

A. DUPONT, Gen zenoord“ te Emel kundige werken v Een boek voor he naar den den 700 Ebefragen. — Kam

„Ook bij ons ko dat men bij het i te letten heeft op de beide partijen. Mij mi herhaaldelijk in deren, die leden te van verkeerde h zonds der ouders, bied kome ook in Aldus op p. VI de bewering van de heer A. DUPONT

Het basst was ook bij ons me menschen, met na buren, al reeds BOECHT, in 190 EBEFRAGEN, schrijv

Dr. BOECHT, en zijn wijze over h geude: „Daar on aan het hart gaat nomer enige lijn echtelijk leven aa van de meening, zedelijke huwelij zijn wij tevreden, i er in noer te leg met zorgvuldighe hoe het geend, i opdat het de voo gelukkig leven der

Dr. BOECHT st Christen te versu der Theonomie mo met hoogstaande met gerbiel voor i wij sonder uitpoo hunner politieke drukt ook de Pal singt: „Welgeluks de Heere is“. W daar is ook een zegeningen voor v

Het besaf, „dat huwelij ook te heidstoestand va echter bij ernstige

Zeker, de huwelij consensus of de „we doch zal dese doch zedelijk z gerekend worden met dit, dat met de uitlegging van moedwillig in ge

In DEN HAAG B BEVOORDEING VAN I HET HUWELIJE, e heeft: PERIN 179 overtuiging ingad, pleging van den t morele plicht is; nagekomen soovei kenen self, als i een maatregel d ten goede kome